

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Postboks 2633 St. Hanshaugen
0131 OSLO

Deres referanse

Vår referanse
22/03622-10

Dato
28.11.2022

Varsel om vedtak om forbud mot behandling av personopplysninger

Datatilsynet viser til tidligere kontakt og korrespondanse i forbindelse med vår kontrollsak knyttet til Statistisk sentralbyrås vedtak om opplysningsplikt i form av utlevering av bongdata for fire dagligvareaktører.

Statistisk sentralbyrå (heretter SSB) har pålagt aktørene å overføre bongdata for kundenes varetransaksjoner. De fire aktørene er NorgesGruppen ASA, Coop Norge AS, Rema 1000 AS og Bunnpriskjeden.

1. Saksgangen

Datatilsynet ble kjent med saken gjennom henvendelser fra NorgesGruppen ASA og betalingsformidleren Nets Branch Norway i mai 2022.

Datatilsynet har også mottatt flere klager og henvendelser fra private parter i denne saken.

Vi sendte krav om redegjørelse til SSB den 02.06.2022. SSB besvarte våre spørsmål i brev av 13.06.2022.

Den 29.08.2022 ble det avholdt møte mellom Datatilsynet og SSB i sakens anledning. Møtet ble referatført. Utkast til referat ble sendt til SSB den 01.09.2022, og SSB kom med kommentarer til referatet den 07.09.2022. Endelig referat ble sendt til SSB den 21.09.2022.

Datatilsynet har også mottatt kopi av korrespondanse knyttet til NorgesGruppen ASA og Coop Norge AS' klager på SSBs vedtak om utlevering av bongdata. Etter det vi er kjent med, er klagen under behandling hos Finansdepartementet som klageorgan.

2. Varsel om vedtak

I medhold av personvernforordningen artikkel 58 nr. 2 bokstav f varsler Datatilsynet følgende vedtak:

Datatilsynet nedlegger forbud mot å behandle bongdata på grunnlag av vedtak om opplysningsplikt fattet av SSB. Det foreligger ikke tilstrekkelig supplerende rettslig grunnlag for behandlingen, jf. personvernforordningen artikkel 6 nr. 3.

3. Nærmere om SSBs planlagte behandling av bongdata

3.1 Vedtakene om opplysningsplikt

I vedtakene om opplysningsplikt overfor dagligvareaktørene angir SSB at bongdata fra dagligvarehandelen er vurdert å ha stor nytte for produksjon av offisiell statistikk som er viktig for samfunnet. SSB vil produsere statistikk om forbruk i norske husholdninger og ny statistikk om kosthold.

Videre vil dataene bli brukt til å utrede om konsumprisindeksen og varehandelsstatistikken kan ha bongdata som datagrunnlag.

SSB vil også teste og utvikle nye metoder for i enda større grad å sikre konfidensialitet i statistikkproduksjonen.

Bongdataene vil blant annet inneholde:

- varenavn
- pris per vare
- totalsum på kvittering
- betalingsmåte
- beløp per betalingsmåte
- start- og sluttid for handel
- identifikator på retur
- identifikator på avsluttet handel
- identifikator på salg/tilbud

Eventuelle kundelojalitetsnumre skal ikke rapporteres.

Bongdataene skal rapporteres som strømmede data fra kassasystemene, slik at SSB mottar dataene kontinuerlig.

NorgesGruppen ASA og Coop Norge AS har påklaget vedtakene om opplysningsplikt. SSB har opprettholdt sine vedtak og oversendte den 04.10.2022 klagen til Finansdepartementet for klagebehandling.

3.2 SSBs redegjørelse til Datatilsynet

3.2.1 Formålsangivelse

I redegjørelsen datert 13.06.2022 fremgår det at SSB anser utvikling, utarbeidelse og formidling av offisiell statistikk som ett behandlingsformål, slik oppgavene er nedfelt i statistikkloven.

Denne tolkningen fremgår av lovforarbeidene, Prop. 72 LS (2018-2019), i merknadene til formålsbestemmelsen i § 1 og til § 17 om SSBs oppgaver. Her er utvikling, utarbeidelse og formidling av offisiell statistikk omtalt som ett hovedformål og én hovedoppgave. Også i

NOU 2018: 7 *Ny lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå* fremgår det i punkt 10.4 at: «Metodeutvikling er en integrert del av arbeidet med å produsere statistikk».

SSB påpeker likevel at nødvendighetsvurderingen og resultatet av en konkret dataminimering vil kunne slå ut ulikt avhengig av om formålet er utvikling eller utarbeidelse av løpende statistikk.

3.2.2 *Forbruksstatistikk*

SSB har redegjort for hva man ønsker å oppnå gjennom å bruke bongdata til å produsere forbruksstatistikk.

Bongdata vil forbedre kvaliteten på forbruksstatistikken. Bongdataene vil kobles til selvrapporterte innkjøp (på grunnlag av samtykke), og man vil kunne korrigere for målefeil i selvrapporteringen. Sammenligningen vil gi grunnlag for å supplere statistikken med forbedrede usikkerhetsestimater.

Statistikkproduksjonen vil også kunne effektiviseres ved at dagligvarekjøpene klassifiseres automatisk. Metodene for automatisk klassifisering er utviklet med testbongdata fra 2018. Dette har betydning for kvaliteten på statistikken, men i tillegg vil det ha stor betydning for ressursbruken til å utarbeide statistikken. Videre kan statistikken over dagligvareforbruket brytes ned på langt flere nivåer enn det som har vært mulig tidligere.

I tillegg vil SSB kunne få verdifull kunnskap om de ulike datakildenes styrker og svakheter, slik at man kan videreutvikle metodene for å estimere usikkerhet og justere for skjevheter. Dette er en av flere mulige analyser som igjen kan gi grunnlag for dataminimering i fremtidig statistikkproduksjon.

3.2.3 *Kostholdsstatistikk*

SSB har siden begynnelsen av 2020 utredet mulighetene for å utarbeide ny kostholdstatistikk basert på informasjon om hvilke matvarer den norske befolkningen kjøper hos de største aktørene i dagligvaremarkedet. Arbeidet er gjennomført i tett samarbeid med blant annet Helsedirektoratet og de store dagligvarekjedene.

SSB planlegger å publisere offisiell kostholdstatistikk basert på informasjon om solgte matvarer fra dagligvarekjedene og informasjon om næringsinnhold i matvarer hentet fra andre kilder, basert på testbongdata fra 2018. Fra 2023 skal kostholdstatistikken utvikles videre med nye bongdata og informasjon fra andre datakilder, blant annet informasjon om husholdninger fra registre SSB allerede bruker i annen statistikkproduksjon.

Tilgang til all informasjon som dagligvarekjedene kan levere (såkalt fulltelling) er per i dag avgjørende for at SSB skal kunne produsere kostholdsstatistikk. Fullstendige data vil gi grunnlag for utviklingsarbeid som kan føre til fremtidig dataminimering. Dette arbeidet vil ikke kunne gjøres uten innhenting av data om alle kjøp, der man ser på forekomster i og variasjoner mellom mindre grupper. SSB anser det også som nødvendig å bruke fulltelling for å ivareta grunnleggende statistiske prinsipper som kvalitetsbevissthet, kostnadseffektivitet, relevans, nøyaktighet og pålitelighet.

3.3 Oppsummering av møtet mellom Datatilsynet og SSB

I møtet redegjorde SSB for sitt mandat, som er å utvikle, utarbeide og formidle offisiell statistikk. Gjennom politiske føringer og oppdragsbrev, er SSB pålagt å se etter og ta i bruk nye datakilder som grunnlag for statistikk, i tillegg til å utvikle nye metoder for statistikkproduksjon.

SSB redegjorde for deres arbeid med forbruksstatistikk, det vil si statistikk over hva landets husholdninger bruker penger på. Siste undersøkelse ble gjort i 2012. SSB har hatt problemer med å få akseptabel datakvalitet ettersom undersøkelsen har vært basert på frivillig rapportering, med betydelig oppgavebyrde for deltakerne og stort frafall. Videre har Helsedirektoratet uttrykt et behov for kostholdsstatistikk som grunnlag for folkehelsearbeid, og SSB har et etablert samarbeid med dagligvarekjedene om å utvikle et datagrunnlag.

Strekкодedata samles inn allerede i dag fra blant annet dagligvarekjedene for bruk i konsumprisindeksen (KPI), men i aggregert format. Videre har SSB mottatt bongdata og banktransaksjonsdata i et utviklingsprosjekt der man undersøkte om bongdata lar seg bruke til det ønskede formålet – forbruks- og kostholdsstatistikk. Parallelt med innsamlingen av nye bongdata, vil SSB samle inn data gjennom egenrapporteringer, der forbrukerne blant annet kan skanne kvitteringer.

SSB forklarte nærmere den planlagte behandlingen av bongdata internt hos SSB. Varene som er kjøpt vil bli klassifisert i varegrupper. Videre vil forbrukerne bli klassifisert etter husholdningsstørrelse/-type (om lag 10 grupper totalt) og andre bakgrunnsvariabler, som husholdningens inntekt (gruppert), utdanningsnivå og region/landsdel. Dette forutsetter en kobling opp mot transaksjonsdata/kontonummer og deretter fødselsnummer.

All bruk av opplysninger, herunder kobling av bongdata mot banktransaksjonsdata og kontonummer, skjer med pseudonyme data, slik at den enkelte kvittering ikke kan kobles direkte mot en enkeltperson. Kvitteringene slik de mottas blir lagret i systemet som rådata, det vil si uten koblingen mot enkeltpersonene som har foretatt innkjøpene. Systemer for tilgangsstyring er etablert, og tilgangen til rådata er strengt regulert. I prinsippet er det imidlertid mulig å gjøre koblingen på nytt på et senere tidspunkt.

For den videre behandlingen av bongdataene internt i SSB, vil altså den enkelte transaksjon være aggregert opp på husholdningsgruppenivå. Slik behandlingen nå er planlagt og presentert, vil man ikke kunne følge en enkelthusholdning over tid – kun husholdningsgrupper. SSB har fokus på å fjerne dataene man ikke trenger så tidlig som mulig i prosessen. For publisering av offisiell statistikk gjelder et lovpålagt konfidensialitetskrav, det vil si at enkeltpersoner/-husholdninger verken direkte eller indirekte skal kunne identifiseres.

SSB planlegger en evaluering av løsningen i 2023, der blant annet dataenes detaljgrad, hyppighet og omfang vil bli vurdert.

3.4 Kost-nyttevurderingen

I statistikkloven § 10 femte ledd stilles det krav om at SSB gjør en kost-nyttevurdering før de beslutter å vedta pålegg om opplysningsplikt.

SSB har publisert kost-nyttevurderingen på sine nettsider.¹ Under vil vi oppsummere de delene av vurderingen som knytter seg til konsekvenser for de registrertes personvern.

SSB angir at bongdata fra dagligvarekjedene ikke inneholder personopplysninger i seg selv. Gjennom koblinger til andre kilder vil bongdata likevel kunne knyttes til person. Ved å koble en bong til en betalingstransaksjon (en betaling med bankkort), kan varekjøp knyttes til person og husholdning via data fra Skatteetaten og Folkeregisteret. Koblingen til person vil kunne gjøres for mer enn 70 % av bongene.

SSB vurderer at bongdataene får karakter av å være sensitive personopplysninger når de knyttes til enkeltperson og husholdning. Det understrekes at bongdataene er særegne både på grunn av den store datamengden og fordi opplysningene ikke allerede finnes i offentlige registre. I tillegg vil SSB motta dataene i nær sanntid og med høy detaljgrad. De koblede dataene vil omfatte opplysninger om hvor og når den enkelte har handlet dagligvarer, og det vil fremkomme detaljerte opplysninger om hvilke varer og mengde varer man har handlet. Dette gjelder alle varekjøp hos de fire dagligvareaktørene som ikke er betalt kontant. Aktørene dekker til sammen 99 % av markedet.

Den enkelte forbruker kan ikke forventes å være bevisst på at SSB vil bruke de elektroniske sporene fra løpende innkjøp, og viderekoble disse med personidentifiserende data, for å lage statistikk. SSB angir at det derfor er viktig at bongdataene blir behandlet med ekstra forsiktighet, og SSB vil gjennomføre ekstra tiltak for å ivareta personvernet og opplysningssikkerheten.

Personvernulempene skal avhjelpest gjennom de generelle sikringstiltakene som gjelder for all behandling av statistikkopplysninger. SSB skal sikre konfidensialitet i all formidling av statistikk, er pålagt taushetsplikt og skal gjennomføre tiltak for å oppnå et tilfredsstillende sikkerhetsnivå. Dette innebærer blant annet å sørge for tilstrekkelig tilgangsstyring, logging og etterfølgende kontroll så vel som jevnlig risiko- og sårbarhetsanalyser og trusselsimuleringer.

SSB vil pseudonymisere personopplysningene ved mottak, og aggregeringer av data tilpasset det enkelte statistikkbehov vil være et viktig tiltak. En viktig del av utredningsarbeidet vil være rettet mot utvikling av nye metoder for dataminimering og personvern fremmende produksjonsprosesser ved behandling av denne type data.

Videre skal opplysningene kun benyttes til statistiske formål innenfor rammen av statistikkloven. Ifølge SSB, er statistisk bruk generelt sett et formål som har lav personvernrisiko.

¹ <https://www.ssb.no/omssb/ssbs-virksomhet/kost-nyttevurdering/leveranse-av-bongdata-fra-dagligvarekjedene-rem-1000-norgesgruppen-coop-og-bunnpris>

I sin vurdering av om opplysningene er nødvendige og relevante, jf. prinsippet om dataminimering, angir SSB at ulike former for utvalg av bongdata sannsynligvis kunne vært tilstrekkelig for enkelte av de aktuelle statistikkformålene. Daglig rapportering av bongdata på varenivå vil imidlertid også muliggjøre mange former for utviklingsarbeid, både for nye statistikkprodukter og metoder for behandling av denne type data. Dette arbeidet vil ikke være mulig med utvalgsundersøkelser, aggregeringer eller mindre hyppige dataleveranser.

SSB vurderer at det ikke er forhold ved bongdataene som tilsier begrensninger i sekundærbruk.

3.5 Vurderingen av personvernkonsekvenser

Datatilsynet har mottatt to vurderinger av personvernkonsekvenser (DPIA) fra SSB, den ene datert 27.01.2021 og den andre fra perioden oktober 2021 til juni 2022.

Den første vurderingen knytter seg til det gjennomførte utviklingsprosjektet der man har testet ut bruk av bongdata, mens den andre vurderingen gjelder den planlagte behandlingen. Vi anser likevel flere av vurderingene i personvernkonsekvensvurderingen med dato 27.01.2021 som relevante for den planlagte bruken av bongdata.

På side 4 i vurderingen fra 27.01.2021 er det redegjort for hvorfor det er identifisert et behov for en slik personvernkonsekvensvurdering:

«Data fra dagligvarekjedene inneholder detaljert informasjon om hvilke varer som er kjøpt, lokasjon og tidspunkt. Banktransaksjonsdata inneholder alle kjøp med debetkort, av alle typer, i tillegg til lokasjon og tidspunkt for transaksjon. I det disse to kildene kobles til bankkonto og bankkontoer, vil det være mulig å gjøre sammenstillinger slik at vi kan knytte enkeltpersoner til både tid, sted og hva disse kjøper av varer og tjenester. Potensialet for å kunne gjøre slike koblinger, tilsier at dataene vurderes å inneholde personidentifiserende og sensitive opplysninger, og de må behandles deretter».

Videre fremgår det på side 6 flg. at det vil bli samlet inn opplysninger om så å si samtlige dagligvarekjøp for hele den norske befolkning, og dataene skal lagres permanent. De registrerte kan heller ikke utøve sine rettigheter ettersom det er gjort unntak fra disse rettighetene i regelverket.

Når det gjelder hvordan behandlingen vil bli oppfattet fra den registrertes synsvinkel, fremgår det følgende på side 10 og 11:

«Dataene beskrevet i denne DPIA inneholder direkte identifiserbare personopplysninger. Det må antas at den registrerte opplever dette som inngripende og i utgangspunktet krenkende.

Det er snakk om store datamengder som gjelder opplysninger som ikke finnes i offentlige registre. Det gjør at de som opplysningene gjelder, hverken er forberedt eller har en forventning om at disse opplysningene samles og behandles hos en

offentlig myndighet. Den registrerte er imidlertid kjent med at opplysningene registreres og er tilgjengelig for dagligvarekjedene.

Etter vår vurdering består personvern-ulempen av opplevd ubehag ved at en offentlig myndighet sitter på denne typen opplysninger som av mange oppfattes å tilhøre den private sfære. Tilsvarende kan det oppleves som en ulempe for næringsdrivende, blant annet basert på konkurransemessige vurderinger. Den personvern-messige ulempen øker ved sammenstilling av opplysningene med andre kilder. Kvitteringsdata for personer er planlagt koblet sammen med kontoeieropplysninger fra skatteetaten og transaksjonsdata fra banker, samt husholdningsregisteret.

Ulempene beskrevet overfor avhjelpes dels av generelle sikringstiltak som gjelder all behandling av statistikkopplysninger i SSB. I tillegg kommer SSBs spesielle sikringstiltak som er etablert for disse dataene spesielt. Det vektlegges også at formålet er utvikling av statistikk, at behandlingen er regulert i statistikkloven, og at opplysninger om den enkelte registrerte ikke skal behandles særskilt».

3.6 Juridisk vurdering fra SSB

SSB har oversendt en udatert vurdering med overskriften «De prinsipielle sidene ved innsamling av detaljert informasjon om enkeltborgere – forholdet til Grunnloven og EMK og kravet til forholdsmessighet». I vurderingen fremgår blant annet følgende:

«Selv om den lovfestede fullmaktshjemmel i statistikkloven § 10 ikke er vurdert å være i strid med grunnleggende menneskerettigheter, må også den konkrete bruken av hjemmelen vurderes i det enkelte tilfelle. SSB mener lovregulert formåls-/bruksbegrensning og de dataminimeringstiltak som er implementert i tilstrekkelig grad reduserer ulempen for den enkelte, slik at behandlingen vurderes å ikke være i strid med Grunnloven § 102 eller EMK art 8. Det vises her særskilt til det faktum at bongdata ikke på noe tidspunkt lagres eller behandles med personidentifiserende kjennetegn, at bongdata kun håndteres aggregert på gruppenivå (i realiteten en to-dimensjonal aggregering ved at bongdata aggregeres på ulike varegrupper og sammenstilles med husholdninger aggregert til ulike sosiososiale grupper). Resultatet av koblingen er anonym statistikk».

SSB mener at de etablerte tiltakene dataminimerings- og sikkerhetstiltak i tilstrekkelig grad ivaretar hensynet til både dagligvarekjedene og kundene. SSB ønsker likevel å videreutvikle nye metoder og verktøy som kan redusere personvernulempen ytterligere.

4 Relevante rettsregler

Datatilsynet fører kontroll med etterlevelsen av personvernregelverket, jf. personvernforordningen artikkel 57 og personopplysningsloven § 20.

Under vil vi redegjøre for de rettsreglene vi mener er relevante i den foreliggende saken.

4.1 Retten til personvern

4.1.1 Privatliv som menneskerettighet

Enhver har rett til vern av sitt privatliv. Dette er en rett som er beskyttet av Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) samt en grunnlovfestet rettighet. En sentral del av retten til privatliv er retten til vern av ens personopplysninger.

EMK er gjort til norsk rett gjennom menneskerettsloven av 1999. I EMK artikkel 8 nr. 1 fremgår det at «[e]nhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse».

Videre angir EMK artikkel 8 nr. 2 at inngrep i borgernes privatliv må være «i samsvar med loven». Inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til viktige samfunnsmessige interesser.

Retten til privatliv er anerkjent som en sentral menneskerettighet ved å bli tatt inn i Grunnloven § 102, hvor det blant annet fremgår at «[e]nhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon» og at «[s]tatens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet».

Når det gjelder forholdet mellom menneskerettigheten privatliv og personvernregelverket, viser vi også til forarbeidene til personopplysningsloven, Prop. 56 LS (2017-2018), punkt 6.4. Her fremgår det på side 34:

«EMD har i sin praksis lagt til grunn at offentlig myndigheters lagring av personopplysninger som knytter seg til privatlivet i bestemmelsens forstand, utgjør et inngrep i retten etter EMK artikkel 8 nr. 1, se Amann mot Sveits 16.2.2000 [EMD-1995-27798] avsnitt 65 og S. og Marper mot Storbritannia 4.12.2008 [EMD-2004-30562] avsnitt 67».

At staters innhenting og lagring av personopplysninger er et inngrep i seg selv må ligge til grunn ved vurderingen av personverninngrep.

4.1.2 Legalitetsprinsippet

I et rettssikkert og demokratisk samfunn er det avgjørende at staten ikke gjør inngrep overfor borgerne uten hjemmel. Dette kalles legalitetsprinsippet og er forankret i Grunnloven § 113, som presiserer at «[m]yndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov». Som nevnt over, angir også EMK artikkel 8 nr. 2 at inngrep i borgernes privatliv krever tilstrekkelig hjemmel. Et slikt vern mot vilkårlige og uforutsigbare inngrep er en viktig rettssikkerhetsgaranti.

Kravet til hjemmelens klarhet skjerpes i takt med inngrepets størrelse. De mest alvorlige inngrepene må ha hjemmel i lov fremfor forskrift eller forvaltningsvedtak. Ved vesentlige inngrep i borgernes rettssfære, må det fremgå klart av lovens ordlyd at inngrepet er omfattet av den aktuelle lovbestemmelsen. Forankring av personverninngrep i selve lovteksten skaper større forutsigbarhet for allmennheten, og lover vedtas gjennom en grundig demokratisk

prosess der avveininger mellom den enkeltes personvern og statens behov for behandling av personopplysninger skal være gjort.

I Grunnloven § 113 ligger det videre en forutsetning om at inngrep overfor borgerne må være nødvendige for å oppfylle berettigede formål. Dette betyr at et inngrep i personvernet må ha en nytteverdi for samfunnet.

Kravene til rettslig regulering fremgår også av våre menneskerettslige forpliktelser etter Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP), som er gjort til norsk rett gjennom menneskerettsloven fra 1999. I norsk rett legger man til grunn at nasjonal lovgivning er i tråd med våre internasjonale forpliktelser på menneskerettsområdet.

4.2 Prinsippet om dataminimering

De grunnleggende prinsippene for behandling av personopplysninger er angitt i personvernforordningen artikkel 5. Særlig sentralt for denne saken er prinsippet om dataminimering.

Prinsippet om dataminimering fremgår av personvernforordningen artikkel 5 nr. 1 bokstav c, hvorefter personopplysninger skal være «adekvate, relevante og begrenset til det som er nødvendig for formålene de behandles for».

Etter prinsippet om dataminimering er det ikke tilstrekkelig at det er praktisk eller ønskelig å behandle personopplysninger; behandlingen må være *nødvendig* for at formålet kan nås. Kravet til nødvendighet vil naturlig nok skjerpes jo større personverninngrepet er.

I prinsippet om dataminimering ligger også en overordnet forutsetning om at behandlingen av personopplysninger bidrar til å oppnå et konkret formål. Formålsbeskrivelsen vil være det naturlige utgangspunktet for vurderinger av nytteverdien av en behandling. Jo mer inngripende tiltaket er, jo større krav stilles til formålsbeskrivelsen og en dokumentert nytteverdi av tiltaket.

4.3 Rettslig grunnlag

4.3.1 Personvernforordningen

Enhver behandling av personopplysninger må ha et rettslig grunnlag for å være lovlig. Personvernforordningen artikkel 6 nr. 1 gir en uttømmende oversikt over hvilke rettslige grunnlag (hjemler) som kan ligge til grunn for en behandling av personopplysninger – og dermed et inngrep i personvernet.

Artikkel 6 nr. 1 bokstav c (oppfyllelse av en rettslig forpliktelse) og e (utøvelse av offentlig myndighet eller utførelse av en oppgave i allmennhetens interesse) er de mest relevante bestemmelsene for tilfellene der offentlige myndigheter gjør inngrep i borgernes personvern.

Ved anvendelse av de ovennevnte hjemlene, må det finnes en tilleggshjemmel i nasjonal rett eller i EU-retten som pålegger offentlige myndigheter plikter eller oppgaver de skal utføre. Dette følger av personvernforordningen artikkel 6 nr. 3 og betegnes som et supplerende rettslig grunnlag.

4.3.2 Statistikkloven

SSBs oppgaver og myndighetsområde er regulert i statistikkloven med forskrift. SSBs adgang til å pålegge andre virksomheter å utlevere opplysninger til statistikkformål er regulert i statistikkloven § 10. Bestemmelsen lyder:

«1) Enhver skal uten hinder av taushetsplikt og etter pålegg fra Statistisk sentralbyrå gi opplysninger som er nødvendige for utvikling, utarbeiding eller formidling av offisiell statistikk. Plikten gjelder opplysninger om den opplysningspliktige og andre opplysninger som den opplysningspliktige har råderett over. Det kan settes en tidsfrist for å gi opplysninger. Taushetsplikt som nevnt i straffeprosessloven § 119 første og annet ledd og tvisteloven § 22-5 første ledd går foran opplysningsplikten etter første punktum.

(2) Statistisk sentralbyrå kan gi forskrift om opplysningsplikt og pålegge opplysningsplikt i enkelttilfeller.

(3) Opplysninger kan nektes utlevert etter første ledd når unntak er påkrevet av hensyn til nasjonale forsvars- og sikkerhetsinteresser eller politiets kriminalitetsbekjempende virksomhet.

(4) Statistisk sentralbyrå kan fastsette på hvilken måte opplysningene skal gis og hvilken dokumentasjon som skal følge med. Det kan ikke kreves vederlag for kostnader ved å oppfylle opplysningsplikten.

(5) Før Statistisk sentralbyrå beslutter å pålegge opplysningsplikt, skal det foreligge en vurdering av nytten ved å få inn opplysningene, veid opp mot omkostningene for den opplysningspliktige og hvor inngripende behandlingen anses å være for den opplysningene gjelder. Vurderingen skal offentliggjøres.

(6) Departementet kan gi forskrift om opplysningsplikt etter denne bestemmelsen, blant annet om begrensninger i opplysningsplikten».

I forarbeidene til statistikkloven, Prop. 72 LS (2018-2019), er forholdet til Grunnloven og EMK og retten til privatliv omtalt. Det fremgår i punkt 5.1.4.8 på side 42:

«Statistisk sentralbyrås innhenting av personopplysninger vil også utgjøre et inngrep i retten til privatliv etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8. Behandlingen er da bare tillatt dersom den har tilstrekkelig hjemmel, forfølger et legitimt formål og er forholdsmessig. For en generell omtale av disse kravene vises det til Prop.56 LS (2017–2018) punkt 6.4. Som det fremgår der, har Grunnloven § 102 klare likhetstrekk med EMK artikkel 8, og må tolkes i lys av denne, jf. Rt-2015-93. Det er ikke holdepunkter for at Grunnloven § 102 stiller strengere krav enn EMK artikkel 8 om rettsgrunnlag for behandling av personopplysninger. Statistisk sentralbyrå kan etter forslaget innhente en stor mengde personopplysninger. Etter departementets vurdering er dette nødvendig for at byrået skal kunne oppfylle samfunnsoppgaven med å utvikle, utarbeide og formidle offisiell statistikk. Dette er et legitimt formål. Statistisk

sentralbyrå skal behandle opplysningene på en betryggende måte og bare til de formålene som er nevnt i lovforslaget § 10. Viderebehandling av opplysninger er omtalt i kapittel 6 og 7.2. Departementet viser også til omtalen i kapittel 4 av statistisk konfidensialitet, taushetsplikt og informasjonssikkerhet. På denne bakgrunn vurderer departementet forslaget til lovbestemmelse som forholdsmessig.

Etter departementets vurdering oppfylder forslaget kravene i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8».

Videre står det i punkt 6.2.4.7 på side 61 og 62:

«Dersom utlevering vil utgjøre et inngrep i retten til privatliv etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8, må det likevel vurderes om det er nødvendig med mer spesifikke lov- eller forskriftsbestemmelser og/eller garantier for å oppfylle Grunnlovens og EMKs krav om rettsgrunnlag for inngrep i privatlivets fred.

(...)

Særreguleringen av behandling av personopplysninger i personvernforordningen til blant annet forskningsformål og statistiske formål indikerer at denne typen behandling anses som lite inngripende».

4.4 Krav til det supplerende rettslige grunnlaget

Personvernforordningen artikkel 6 nr. 3 inneholder flere krav til det supplerende rettsgrunnlaget. Det supplerende rettslige grunnlaget – enten det er en lovhjemmel, en forskrift eller et forvaltningsvedtak – må dermed oppfylle visse kriterier.

Etter artikkel 6 nr. 3, må det fremgå tydelig at behandlingen av personopplysninger er nødvendig for å utføre en allmennyttig oppgave eller utøve offentlig myndighet.

Videre kreves det at det supplerende rettsgrunnlaget skal «oppfylle et mål i allmennhetens interesse og stå i et rimelig forhold til det berettigede målet som søkes oppnådd». Det legges altså opp til en *proporsjonalitetsvurdering*, der inngrepet i personvernet skal stå i forhold til det samfunnsmessige godet som oppnås.

Fortalen til personvernforordningen gir i mange tilfeller veiledning til de konkrete bestemmelsene i forordningen, blant annet til artikkel 6 nr. 3.

Selv om et supplerende rettslig grunnlag ikke må være i lovs form, fremgår det av fortalepunkt 41 at rettsgrunnlaget bør være «tydelig og presist». Det står videre at anvendelsen av rettsgrunnlaget bør være forutsigbart for borgerne.

Kravene til det supplerende rettsgrunnlaget er omtalt av Justis- og beredskapsdepartementet i forarbeidene til personopplysningsloven, Prop. 56 LS (2017-2018). I punkt 6.3.2 fremgår det:

«Det følger av fortalepunkt 41 at «når det i denne forordning vises til et rettslig grunnlag eller et lovgivningsmessig tiltak, krever dette ikke nødvendigvis en regelverksakt vedtatt av et parlament». Etter departementets syn må det legges til

grunn at i alle fall lov- og forskriftsbestemmelser kan utgjøre supplerende rettsgrunnlag. Departementet antar at også vedtak fattet i medhold av lov eller forskrift omfattes, ettersom det også i disse tilfellene foreligger et lov- eller forskriftsgrunnlag».

Dette nyanseres imidlertid i det følgende:

«Dersom behandlingen av personopplysninger utgjør et inngrep i retten til privatliv etter Grunnloven § 102 eller EMK artikkel 8, kan det imidlertid være nødvendig med et mer spesifikt rettslig grunnlag for behandlingen enn det ordlyden i forordningen kan tilsi. Det følger også uttrykkelig av fortalepunkt 41 at et rettslig grunnlag bør være «tydelig og presist, og anvendelsen av det bør være forutsigbar for personer som omfattes av det, i samsvar med rettspraksisen til Den europeiske unions domstol («Domstolen») og Den europeiske menneskerettsdomstol». Med andre ord må forordningens krav om supplerende rettsgrunnlag for behandlingen tolkes og anvendes i tråd med de menneskerettslige kravene til rettsgrunnlag for inngrep i retten til privatliv. Dette innebærer at det må foretas en nærmere vurdering av rettsgrunnlaget og behandlingen, hvor det blant annet må legges vekt på hvor inngripende behandlingen er. Etter omstendighetene kan utfallet av en slik vurdering bli at det kreves et mer spesifikt grunnlag enn det som kan synes å være minimumskravene etter ordlyden i forordningen».

I punkt 6.4 i forarbeidene fremgår det også:

«Samtidig er det ikke tvilsomt at forordningens generelle regler, eventuelt i kombinasjon med et supplerende rettsgrunnlag som bare oppfyller minimumskravene etter ordlyden i artikkel 6 nr. 3, ikke alltid vil gi tilstrekkelig spesifikt rettsgrunnlag eller nødvendige garantier i tråd med Grunnloven og EMK. Det blir da nødvendig å utforme mer spesifikke rettsgrunnlag og ytterligere garantier i nasjonal rett, og det vil i mange tilfeller være nødvendig med uttrykkelig hjemmel i særlovgivning. Forordningen må med andre ord tolkes og anvendes i lys av Grunnloven og EMK.

(...) Kravene i Grunnloven og EMK om rettsgrunnlag for inngrep i privatlivet kan etter omstendighetene innebære at det supplerende rettsgrunnlaget må inneholde slike mer spesifikke bestemmelser som artikkel 6 nr. 2 og 3 åpner for. Hva som kreves av det supplerende rettsgrunnlaget, kan ikke besvares generelt, men må avgjøres etter en konkret vurdering».

EU-domstolen uttaler følgende i sak C-175/20 i avsnitt 83:

«I denne henseende bemærkes ikke desto mindre, at den lovgivning, som danner grundlag for behandlingen, for at opfylde det krav om proportionalitet, som artikkel 5, stk. 1, litra c) (...) er uttrykk for (...), skal fastsette klare og præcise regler, der regulerer rækkevidden og anvendelsen af den omhandlede foranstaltning, og som opstiller mindstekrav, således at de personer, hvis personopplysninger er berørt, råder over tilstrækkelige garantier, der gør det muligt effektivt at beskytte disse oplysninger mod risikoen for misbrug. Denne lovgivning skal være retligt bindende i national ret

og navnlig angive, under hvilke omstændigheder og på hvilke betingelser der kan vedtages en foranstaltning om behandling af sådanne oplysninger, hvorved det sikres, at indgrebet begrænses til det strengt nødvendige».

For Norge som EØS-medlem er EU-domstolens praksis ikke direkte bindende. Rettspraksis fra EU-domstolen vil likevel ha betydning på personvernområdet ettersom det er en grunnleggende forutsetning at personvernforordningens regler forstås og praktiseres likt i hele EU/EØS.

5. Datatilsynets sanksjonsmyndighet

Datatilsynets myndighet til å ilegge administrative sanksjoner er regulert i personvernforordningen artikkel 58. I artikkel 58 nr. 2 fremgår det hvilke korrigerende tiltak tilsynet kan vedta.

De relevante delene av bestemmelsen lyder:

«2. Hver tilsynsmyndighet skal ha myndighet til å beslutte følgende korrigerende tiltak:

- a. utstede advarsler til en behandlingsansvarlig eller databehandler om at de planlagte behandlingsaktivitetene sannsynligvis er i strid med bestemmelsene i denne forordning, (...)
- d. pålegge den behandlingsansvarlige eller databehandleren å sørge for at behandlingsaktivitetene skjer i samsvar med bestemmelsene i denne forordning og, dersom det er relevant, på en bestemt måte og innen en bestemt frist, (...)
- f. innføre en midlertidig eller varig begrensning av, herunder et forbud mot, behandling».

6. Datatilsynets vurdering

6.1 Vurdering av personverninngrepets størrelse

Dersom det skal gjøres inngrep i personvernet, er det et krav etter både våre menneskerettslige forpliktelser under EMK, Grunnloven og personvernregelverket at det gjøres en grundig vurdering av forholdsmessigheten ved tiltaket. Ulempene for innbyggerne ved at personopplysninger om dem samles inn må veies opp mot myndighetens behov for personidentifiserende data for å yte innbyggertjenester og ivareta sine oppgaver.

Vi presiserer at et personverninngrep skjer allerede ved selve innsamlingen av personopplysninger og ikke først når opplysningene behandles videre. Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har i sakene *Amann mot Sveits* (sak 1995-27798) og *S. og Marper mot Storbritannia* (sak 2004-30562) slått tydelig fast at stater gjør inngrep overfor borgerne allerede ved innsamling av personopplysninger som sådan.²

Datatilsynet anerkjenner samfunnsnyttene av forbruks- og kostholdsstatistikk. For eksempel ligger kostholdsstatistikk til grunn for nasjonalt folkehelsearbeid. Vi ser at data med samme

² Se også EU-domstolens saker C-293/12 og C-594/12, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62012CJ0293>.

kvalitet ikke kan innhentes fra andre kilder, for eksempel forbrukerne selv. Vi har også merket oss at SSB har gode interne rutiner og systemer for rask pseudonymisering og aggregering av data, streng intern tilgangsstyring m.m. SSB er godt rustet til å håndtere også bongdata på en betryggende måte internt.

SSB har angitt at et viktig hensyn bak innsamlingen av bongdata er utviklingsarbeid som kan føre til kvalitetsforbedring og fremtidig dataminimering gjennom mer presise datauttrekk m.v. Slik vi forstår det, vil imidlertid nytteverdien av utviklingsarbeidet være ukjent på tidspunktet når dataene hentes inn. Vi kan derfor ikke legge avgjørende vekt på målsettingen om fremtidig dataminimering.

Den planlagte innsamlingen av bongdata til statistikk innebærer behandling av enorme mengder transaksjonsdata om en betydelig del av befolkningen. Det er også tale om en helt ny form for datainnsamling fra myndighetenes side fra private aktører. Staten vil få helt ny kunnskap om hvilke dagligvareinnkjøp tilnærmet hele den norske befolkningen gjør i sanntid.

De individuelle registrerte har ingen reell mulighet til å motsette seg innsamlingen av personopplysninger (unntatt gjennom å handle med kontanter og unngå de store dagligvareaktørene). De registrerte får heller ikke informasjon om at innsamlingen skjer. Som SSB selv påpeker, vil ikke den jevne innbygger kunne forutse at staten henter inn opplysninger om deres kjøp av dagligvarer.

Det er derfor av mindre betydning for vår vurdering av personverninngrepets størrelse at SSBs mandat er produksjon, formidling og utvikling av statistikk, som i seg selv ikke er knyttet opp mot enkeltpersoner.

Forholdet til Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8 er berørt i forarbeidene til statistikkloven. Finansdepartementets konklusjon er at statistikkloven § 10 i seg selv ikke er i strid med kravene i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8. Samtidig har departementet angitt at det må vurderes om det er nødvendig med mer spesifikke lov- eller forskriftsbestemmelser og/eller garantier for å oppfylle Grunnlovens og EMKs krav om rettsgrunnlag når det skal gjøres inngrep i personvernet.

Datatilsynet mener det er svakheter ved de konkrete personvernkonsekvensvurderingene som SSB har utført. I beskrivelsen av personverninngrepet sett fra de registrertes ståsted, henviser SSB til et «opplevd ubehag». Dette kan tyde på en mangelfull forståelse av personvernbegrepet, personvernet som grunnleggende rettighet og verdien av godt personvern. Vi viser også her til det faktum at inngrepet i personvernet skjer allerede ved innsamling av personopplysninger, jf. EU-domstolens og EMDs avgjørelser nevnt over.

I et tilfelle som dette, handler retten til personvern mindre om frykten for misbruk av personopplysninger enn om tilliten til det offentlige Norge. Etter vårt syn, er kjernen i vurderingen av personverninngrepet hva det er nødvendig for staten å vite om den enkelte borger.

Offentlige myndigheter har enorme mengder data om borgerne gjennom ulike sosioøkonomiske registre og helseregistre. Gjennom fødselsnummer, kan disse dataene kobles opp mot hverandre. Resultatet av slike koblinger er noe mer enn kun summen av de enkelte opplysningene; det kan gi et mer eller mindre fullstendig bilde av et enkeltindivids liv fra vugge til grav.

Det offentlige Norge har utelukkende et mandat og myndighet som knytter seg opp mot gode formål og målsettinger, det være seg kriminalitetsbekjempelse, folkehelse, gode velferdstjenester eller annet. I mange tilfeller er det helt avgjørende å behandle personopplysninger for å utføre offentlige oppgaver. I dette tilfellet er kostholdsstatistikken etterspurt av helsemyndighetene, og forbruksstatistikken vil kunne få mye bedre kvalitet dersom bongdata brukes. Det må likevel gå en grense for hvilke data offentlige myndigheter kan behandle om enkeltpersoner, selv der formålet er godt. Det er i kjernen av Datatilsynets oppgaver som tilsynsmyndighet å vurdere hvor denne grensen skal trekkes.

Vi mener at departementets konklusjon i forarbeidene til statistikkloven om at behandlinger til statistikkformål generelt skal anses som lite inngripende er for unyansert. Datainnsamlingen som ligger til grunn for utarbeidelse av statistikk kan utgjøre et betydelig inngrep i de registrertes personvern. Selv om sluttresultatet er anonym statistikk, vil store mengder personopplysninger kunne bli behandlet av et statlig organ (SSB) i prosessen.

Som angitt over, er personverninnngrepet ved innsamling av bongdata svært stort. Det må stilles spørsmål ved om det er nødvendig for SSB å samle inn disse dataene for å utføre sitt samfunnsoppdrag.

Datatilsynet mener at man, etter en konkret vurdering av personverninnngrepets forholdsmessighet, må akseptere at ikke alle statistiske formål kan oppnås fullt ut. Det er i slike tilfeller nødvendig å akseptere at data må samles inn fra andre kilder med den konsekvens at statistikken får et dårligere presisjonsnivå og kvalitet.

6.2 Formålsangivelse og dataminimering

I kost-nyttevurderingen har SSB gjort en vurdering av om bongdata er nødvendige og relevante opplysninger for formålene, jf. prinsippet om dataminimering. Her angir SSB at ulike former for utvalg av bongdata sannsynligvis kunne vært tilstrekkelig for enkelte av de aktuelle statistikkformålene. Når det gjelder utviklingsarbeid, vil imidlertid ikke utvalgsundersøkelser, aggregeringer eller mindre hyppige dataleveranser være tilstrekkelig.

SSB har altså selv påpekt at nødvendighetsvurderingen vil kunne være forskjellig for de ulike formålene.

Videre er statistikkproduksjon og metodeutvikling to forskjellige prosesser selv om statistikkproduksjon bygger på metoder som er utviklet ved bruk av grunndataene.

Etter vårt syn, illustrerer dette svakhetene ved nødvendighetsvurderingen som er gjort. Behovet for fullstendige bongdata for utviklingsformål spiller inn i vurderingen av at SSB anser innsamlingen som nødvendig – også for formålet om produksjon av statistikk.

På denne bakgrunn, fremstår det klart for Datatilsynet at produksjon/formidling av statistikk og utviklingsarbeid må defineres som ulike behandlingsformål i personvernforordningens forstand.

Vi kan heller ikke se at SSB har vurdert kostholdsstatistikken og forbruksstatistikken separat. Dette er ulike former for statistikk som har ulike bakenforliggende hensyn og samfunnsmessige funksjoner. Som følge av dette, vil nødvendighetsvurderingen kunne slå ulikt ut også for de to formene for statistikk.

Datatilsynet har valgt ikke å gå nærmere inn i vurderingen av bongdataenes nødvendighet for formålene. I denne tilsynssaken har vi valgt å konsentrere oss om vurderingen av det supplerende rettslige grunnlaget for innsamlingen av bongdata, jf. punkt 6.3 under. Det kan likevel oppstå behov for å gjøre en grundig nødvendighetsvurdering på et senere tidspunkt.

6.3 Det supplerende rettslige grunnlaget

Gjennom statistikkloven § 10 er SSB gitt nærmest en blankofullmakt til å fatte vedtak eller vedta forskrift om opplysningsplikt. Statistikkloven § 10 er dermed en rammebestemmelse som forutsetter at den nærmere adgangen til å behandle personopplysninger fastsettes i et annet rettslig grunnlag. SSBs behandling av personopplysninger må likevel være i tråd med personvernregelverket.

I forarbeidene til personopplysningsloven, Prop. 56 LS (2017-2018), fremgår det at et forvaltningsvedtak kan utgjøre et supplerende rettsgrunnlag i personvernforordningens forstand. Hvorvidt forvaltningsvedtak anses som et tilstrekkelig klart og forutsigbart rettslig grunnlag må imidlertid vurderes konkret.

I dette tilfellet har SSB vedtatt innhenting av enorme mengder opplysninger om norske forbrukeres dagligvarekjøp. Datatilsynet mener at personverninngrepet ved vedtakene er mye større enn hva SSB synes å ha lagt til grunn. At innsamlingen av bongdata gjøres for statistiske formål er av underordnet betydning i denne vurderingen idet selve inngrepet i personvernet skjer allerede ved datainnsamlingen.

Ettersom vi legger til grunn at personverninngrepet ved innsamling av bongdata er svært stort, stiller dette strengere krav til det supplerende rettslige grunnlaget, jf. personvernforordningen artikkel 6 nr. 3.

Statistikkloven § 10 legger opp til at SSB selv skal gjøre kost-nyttevurderingen og fatte enkeltvedtak, eventuelt vedta forskrift, om opplysningsplikt.

Til sammenligning, vil vi trekke frem prosessen for godkjenning av medisinske og helsefaglige forskningsprosjekter. I medisinsk og helsefaglig forskning, vil vedtak om dispensasjon fra taushetsplikt og/eller etiske godkjenningsvedtak ligge til grunn for databehandlingen. I disse tilfellene er vurderingen av om data skal kunne brukes til forskning lagt til en ekstern tredjepart (henholdsvis Helsedirektoratet og de regionale komiteene for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, REK) og ikke til den forskningsansvarlige institusjonen.

Selv om medisinsk og helsefaglig forskning oftest innebærer håndtering av store mengder helsedata og andre personopplysninger, er tredjepartsvurderingen ansett som en garanti for ivaretagelse av forskningsdeltakernes rettigheter og interesser. De regionale etiske komiteene kan for eksempel sette vilkår for innhenting, lagring og bruk av data.

SSBs hovedformål er produksjon, formidling og utvikling av statistikk. En naturlig konsekvens av dette, er at SSB vil tilrettelegge for utførelse av oppgavene de er tillagt på en best mulig måte. SSBs virksomhet reguleres også dels av strategiske føringer nasjonalt og internasjonalt. Ved svært inngripende behandlinger av personopplysninger, er det derfor særlig viktig at personvernkonsekvensvurderingen som ligger til grunn for en behandling av personopplysninger er god.

Som nevnt i punkt 6.1, mener vi at vurderingene SSB har gjort i forbindelse med innsamling av bongdata er mangelfulle. Som konsekvens, harmonerer prosessen frem mot SSBs vedtak om opplysningsplikt dårlig med forutsetningene i personvernregelverket. Vurderingene som er gjort opp mot prinsippet om dataminimering i personvernforordningen artikkel 5 nr. 1 bokstav c og prinsippet om formålsbegrensning i bokstav b er etter vårt syn ikke gode nok. Dette gjør at det ikke er mulig å gjøre en fullgod proporsjonalitetsvurdering, slik personvernforordningen artikkel 6 nr. 3 krever.

For SSBs virksomhet, kan SSB alene vurdere og vedta at data skal hentes inn. Enhver aktør, private så vel som offentlige, kan bli pålagt å utlevere personopplysninger i stort omfang. Vedtak om opplysningsplikt kan påklages til Finansdepartementet, men vi anser at en slik klagebehandling har en annen funksjon enn en ekstern tredjepartsvurdering hos en virksomhet med andre formål enn kun utarbeidelse og utvikling av statistikk.

Datatilsynet legger til grunn at et forvaltningsvedtak fattet av SSB ikke gir tilstrekkelige garantier for de registrerte for en så inngripende behandling som innsamling av bongdata. Rettsgrunnlaget er ikke tilstrekkelig tydelig, presist og forutsigbart. Vi mener at dette synet har støtte i personvernforordningens ordlyd, forarbeidene til personopplysningsloven og rettspraksis fra EMD og EU-domstolen.

Datatilsynet er følgelig av den oppfatning at SSBs vedtak om opplysningsplikt overfor dagligvareaktørene ikke oppfyller kravene til det supplerende rettslige grunnlaget i personvernforordningen artikkel 6 nr. 3.

6.4 Konklusjon

Datatilsynet har kommet til at SSBs vedtak om opplysningsplikt overfor dagligvareaktørene Norgesgruppen ASA, Coop Norge AS, Rema 1000 AS og Bunnpriskjeden, fattet med hjemmel i statistikkloven § 10, ikke oppfyller kravene til supplerende rettslig grunnlag i personvernforordningen artikkel 6 nr. 3.

Vi har derfor besluttet å varsle SSB om vedtak om forbud mot behandling av personopplysninger i form av bongdata.

7. Videre saksgang

Dette brevet er et forhåndsvarsel om vedtak om forbud mot behandling av personopplysninger, jf. forvaltningsloven § 16.

Eventuelle kommentarer til dette varselet må sendes til oss senest **innen tre uker** etter mottak av dette brevet.

Vi legger til grunn at vedtakene om opplysningsplikt fortsatt er under klagebehandling hos Finansdepartementet og at innsamlingen av bongdata ikke er igangsatt. Vi ser det derfor ikke nødvendig å sette en kortere frist for tilbakemelding.

Ved eventuelle spørsmål, kan dere ta kontakt med seksjonssjef Camilla Nervik eller saksbehandler Susanne Lie.

Med vennlig hilsen

Line Coll
direktør

Susanne Lie
juridisk fagdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevne signaturer

Kopi til: STATISTISK SENTRALBYRÅ, Thorleiv Valen